

RELIGIOUS SITUATION IN MULTIETHNIC ENIRONMENT (CASE OF SAMTSKHE-JAVAKHETI)**რელიგიური სიტუაცია მულტიეთნიკურ გარემოში (სამცხე-ჯავახეთის მაგალითი)****TEA TATENASHVILI**

Ph.D. Student Samtskhe-Javakheti State University

0800, Akhaltsikhe, Georgia

ORCID ID:0000-0002-0165-7325

teatatenashvili@gmail.com

+995 591 41 12 84

Abstract

The study describes the religious situation in Samtskhe-Javakheti. It specifies the challenges, problems and the relationship between the multi-ethnic groups and religious confessions in the region and tells the history of the region ethnic and religious situation, the causes and results of the existing perception of the religions in the region.

Nowadays the Orthodox Church, synagogue, mosque, Catholic Church, Armenian Apostolic Church coexist peacefully in Samtskhe-Javakheti. However, there was a time (2013-2019) when certain forces tried to provoke religious confrontations.

Study of the problem has a strategic importance for the country, as the study of co-existence experience of different ethnic and religious people for many centuries will support to adoption of human values and civic integration in the country considering the generally recognized right of religious freedom which helps to stability and development of state-oriented thinking.

It should be noted that the country faces the issue of religious tolerance, which occasionally appears. These problems are associated with a diverse environment. The Samtskhe-Javakheti region is one of the examples of such diversity.

The innovation is to provide information to the society that the trials of provoking religious confrontation fortunately was not turned into conflict, and it could be due to the historical and tolerance experience which is forgotten now and is considered as a stereotype.

Though the opposition did not turn into conflict with support of the state, Georgian Orthodox Church, as a dominant religious organization and the both parties of the confrontation, but it is not a final and long-term solution. It is necessary to evaluate all the recommendations and consideration the consequences of the mentioned developments.

For achievement the goals of the study, it was necessary to process available printed and electronic materials, study literature. Due to novelty and lack of literature, the information is available only in the newspaper articles, in the reports of public defender and the religious agency, or other non-governmental organizations.

Keywords: Samtskhe-Javakheti, religious situation, multiethnic environment, Orthodoxy, circumstance.

თეა თათენაშვილი

სამცხე-ჯავახეთის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, დოქტორანტი,

0800, ახალციხე, საქართველო

ORCID ID:0000-0002-0165-7325

teatatenashvili@gmail.com

+995 591 41 12 84

აბსტრაქტი

კვლევა ეხება რელიგიური სიტუაციის აღწერას სამცხე-ჯავახეთში. ამ მიმართულებით რეგიონში არსებული გამოწვევების, პრობლემების იდენტიფიცირებას, მულტიეთნიკური ჯგუფებსა და რელიგურ კონფესიებს შორის შექმნილი მდგომარეობა-ურთიერთობის ზოგადი სურათის დაზუსტებას და პრობლემების გადაჭრის გზების ჩვენებას.

აღსანიშნავია, რომ დღეს სამცხე-ჯავახეთში ერთმანეთის გვერდიგვერდ მშვიდობიანად თანაარსებობს მართლმადიდებლური ეკლესია, სინაგოგა, მეჩეთი, კათოლიკური ტაძარი, სომხური სამოციქულო ეკლესია. თუმცა, იყო პერიოდი, 2013-19 წლები, როდესაც გარკვეული ძალების მიერ ხდებოდა რელიგიური დაპირისპირების პროვოცირება.

აღნიშნული საკითხის შესწავლა ქვეყნისათვის სტრატეგიულად მნიშვნელოვანია, ვინაიდან სხვადასხვა ეთნიკური და რელიგიური აღმსარებლობის მქონე ადამიანთა შორის თანაცხოვრების მრავალსაუკუნოვანი გამოცდილების კვლევა ხელს შეუწყობს ქვეყანაში ზოგადსაკაცობრიო ღირებულებების დანერგვასა, სახელმწიფოებრივი აზროვნების განვითარებას, სამოქალაქო ინტეგრაციას, რაც ქვეყნის სტაბილურობის გარანტი და დემოკრატიული განვითარებისათვის აუცილებელი პირობაა.

უნდა აღინიშნოს, რომ ქვეყანაში რელიგიური ტოლერანტობის საკითხი პერიოდულად იჩენს თავს. აღნიშნული პრობლემები მრავალფეროვანი გარემოს თანმდევი პროცესია. სწორედ, სამცხე-ჯავახეთის რეგიონი წარმოადგენს ამ მრავალფეროვნების ერთ-ერთ მაგალითს.

სიახლე გახლავთ ის, რომ საზოგადოებას მივაწოდოთ ინფორმაცია იმის შესახებ, რომ სტატიაში მოცემული რელიგიური დაპირისპირების მცდელობები საბედნიეროდ არ გადაიზარდა კონფლიქტში, რაც ალბათ სწორედ იმ ისტორიული და ტოლერანტული გამოცდილების დამსახურებაა, რასაც ახლა მივიწყებულად და სტრეოტიპად ვთვლით. სახელმწიფოს, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის, როგორც დომინანტი რელიგიური ორგანიზაციის, ასევე დაპირისპირების ორივე მხარეების ძალისხმევით, დაპირისპირება მშვიდობიანად დასრულდა. აუცილებელია ყველა რეკომენდაციის გონივრულად შეფასება და გათვალისწინება, რომლებიც აღნიშნულ მოვლენებს მოჰყვა.

კვლევის მიზნების მისაღწევად მნიშვნელოვანი იყო არსებული ბეჭდური და ელექტრონული მასალის დამუშავება, ლიტერატურის შესწავლა. საკითხის სიახლისა და ლიტერატურის სიმწირის გამო, ინფორმაცია მხოლოდ საგაზეთო სტატიებში, სახალხო დამცველისა და რელიგიის სააგანტოს, ან სხვა არასამთავრობო კვლევითი ორგანიზაციების ანგარიშებშია მოცემული.

საკვანძო სიტყვები: სამცხე-ჯავახეთი, რელიგიური სიტუაცია, მულტიეთნიკური გარემო, მართლმადიდებლობა, გარემოება.

შესავალი

მსოფლიო პოლიტიკურ რუკაზე დღეს ალბათ არ არსებობს სახელმწიფო, რომელიც მულტიეთნიკური და მულტირელიგიური შემადგენლობის არ იყოს. ეთნიკური და რელიგიური მრავალფეროვნება თანამედროვე მსოფლიოს ერთ-ერთი გამოწვევაა. როგორც ერებს შორის, ასევე აღმსარებლობებს შორის ურთიერთობის პრობლემა დღეს თითქმის ყველა ქვეყნის წინაშე დგას, ამას ისტორიული გამოცდილებაც ადასტურებს, გამონაკლისი არც საქართველოა, რომლის მოსახლეობის 84 %-ს ქართველები შეადგენს. არაეთნიკური ქართველებიდან ყველაზე დიდი რაოდენობით ცხოვრობენ: აზერბაიჯანელები 7%, სომხები 6%, სხვა ხალხებიდან - აფხაზები, რუსები, ქურთები, ოსები, ებრაელები, ბერძნები, უკრაინელები, ასურელები, ქისტები და სხვა. „ეთნიკური და რელიგიური მრავალფეროვნება ჩვენი ქვეყნის სიმდიდრეა. ისტორიული წარსული ადასტურებს, რომ საქართველოში საუკუნეების განმავლობაში სხვადასხვა ეთნოსის წარმომადგენლები მკვიდრდებოდნენ და ახერხებდნენ მშვიდობიან თანაცხოვრებას მკვიდრ მოსახლეობასთან ერთად“ (ეთნოსები საქართველოში, 2008:3)

სამცხე-ჯავახეთი წარმოდგენს მულტიეთნიკურ და მულტირელიგიურ რეგიონს, სადაც ერთმანეთის გვერდით ცხოვრობენ მართლმადიდებელი, მუსლიმი და კათოლიკე ქართველები, სომეხი ეროვნების გრიგორიანელები და კათოლიკეები, ებრაელები, უკრაინელები, რუსი დუხობორები, ბელორუსები და სხვ. შექმნილი მდგომარეობა გამოწვეულია ქვეყნის ისტორიული წარსულით და გეოპოლიტიკური მდებარეობით. მას ესაზღვრება თურქეთისა და სომხეთის სახელმწიფოები, რის გამოც საერთაშორისო სატრანზიტო გზები რეგიონზე გადის, რაც ხელსაყრელ პირობებს ქმნის მეზობელ ქვეყნებთან როგორც ეკონომიკური, ასევე კულტურული ურთიერთობების თვალსაზრისით.

დღესდღეობით კულტურათაშორისი კომუნიკაცია, ტოლერანტობის საკითხი ერთ-ერთი აქტუალური პრობლემაა მსოფლიოში, ვინაიდან სწორედ, კულტურული, ეთნიკური და რელიგიური ფაქტორები ხდება ხშირად კონფლიქტების მიზეზი. კულტურული, რელიგიური, ეთნიკური ტოლერანტობის დეფიციტი არსებობს საქართველოში. ტოლერანტობა, განსხვავებულის მიმდებლობა უსაფრთხოებისათვის და საზოგადოების ერთიანობისათვის აქტუალურია. თუმცა, ამ ყველაფერში ისევ და ისევ საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება, განათლების სისტემის მოდერნიზება და მედიის როლი მეტად მნიშვნელოვანია.

აღნიშნულ საკითხთან მიმართებით მწირია სამეცნიერო ნაშრომები, საკითხი ეხება თანამედროვეობას, იმ მიმდინარე გამოწვევებს, რომელიც არსებობს სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში ეთნიკურ-რელიგიური მრავალფეროვნების ფონზე.

კვლევის მიზნების მისაღწევად მნიშვნელოვანია არსებული ბეჭდური და ელექტრონული მასალის დამუშავება, ლიტერატურის შესწავლა. საკითხის სიახლისა და ლიტერატურის

სიმწირის გამო, ინფორმაცია მხოლოდ საგაზეთო სტატიებში, სახალხო დამცველისა და რელიგიის სააგანტოს, ან სხვა არასამთავრობო კვლევითი ორგანიზაციების ანგარიშებშია მოცემული. კვლევის პროცესში წინ წამოწეულია რეგიონში არსებული ეთნიკურ-რელიგიური ჯგუფების შემოსვლის და დამკვიდრების მიზნები და პროცესი, რომელის აღსაწერად საინტერესო ნაშრომებით ვისარგებლეთ, ეს იქნება შალვა ლომსაძის, თოფჩიშვილისა თუ სხვა ნაშრომები.

კვლევის მეთოდები

კვლევა ძირითადად ემყარება ისტორიის კვლევის თანამედროვე მეთოდებს: ისტორიულ მოვლენათა აღწერა, შედარებითი-ისტორიული მეთოდი, ემპირიული ანალიზი, მიზეზობრივ-შედარებითი ანალიზი, რაოდენობრივი და თვისობრივი ანალიზი. სტატია დაფუძნებულია პირველწყაროებზე - საარქივო მასალების, მედიის საშუალებების (პერიოდული პრესის, ტელევიზიის, ინტერნეტ-რესურსების) მონაცემებსა და საკითხის ირგვლივ არსებულ სამეცნიერო ლიტერატურაზე. კონკრეტული მოვლენების გაშუქებისას გამოყენებულია შემთხვევათა ანალიზის მეთოდი, სხვადასხვა დროსა და სივრცეში მომხდარი მოვლენების კვლევა და განზოგადება ეფუძნება ისტორიულ-შედარებით მეთოდს, კონკრეტული მასალის კრიტიკულ გააზრებას.

შინაარსი

სამცხე-ჯავახეთი სამხრეთ საქართველოს ერთ-ერთი ისტორიული მხარეა, რომელიც დღეს წარმოდგენილია 6 ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული ერთეულით: ადიგენის, ასპინძის, ახალციხის, ახალქალაქის, ბორჯომისა და ნინოწმინდის მუნიციპალიტეტებით. ერთ-ერთი მულტიეთნიკურ რეგიონია. შექმნილი მდგომარეობა გამოწვეულია ქვეყნის ისტორიული წარსულის და გეოპოლიტიკური მდებარეობიდან გამომდინარე.

საქართველოს ტერიტორია უძველესი დროიდან იყო მოქცეული ინტენსიური მიგრაციების არეალში. შემოდიოდნენ და მკვიდრდებოდნენ როგორც კავკასიის ხალხთა წარმომადგენლები, ასევე ცალკეული ჯგუფები მახლობელი აღმოსავლეთიდან. დროთა განმავლობაში მიგრანტთა ზოგი ჯგუფი ადგილობრივ მოსახლეობაში ან სხვა ეთნიკურ ერთეულებში გაითქვიფა, სხვებმა კი ბოლომდე შეინარჩუნეს თავიანთი ეროვნული სპეციფიკა. საქართველოს ეთნიკური იერსახის ფორმირება, ძირითადად, მახლობელ აღმოსავლეთსა და დღევანდელი რუსეთის სამხრეთში განვითარებულ ისტორიულ მოვლენებს უკავშირდება. ამ რეგიონში მიმდინარე ეთნომიგრაციებზე გავლენა მოახდინა როგორც უძველესმა იმპერიებმა, ისე ჰუნების, კიმერიელებისა და სკვითების მოძრაობამ, მონღოლთა შემოსევებმა, თემურ ლენგის ლაშქრობებმა, ირან-ოსმალეთის ომებმა, რუსეთის გაძლიერებამ და აღმოსავლეთის ქვეყნებთან (თურქეთთან, სპარსეთთან) მისი მეტოქეობის შედეგად წარმოქმნილმა ეთნოპოლიტიკურმა და რელიგიურმა იმპულსებმა (ეთნოსები საქართველოში, 2018:8).

სამცხე-ჯავახეთის რეგიონის მოსახლეობაში ორი ეთნიკური ჯგუფი დომინირებს: ქართველები და სომხები. ეს ფაქტორი რეგიონის სპეციფიკურობას განაპირობებს. აღნიშნული

ჯგუფები კომპაქტურად სახლობენ რეგიონის ორ ნაწილში და მხოლოდ ახალციხეა რაიონი, რომელშიც მათი განსახლება გარკვეულ თანაფარდობას ქმნის. ადიგენის, ასპინძის და ბორჯომის მოსახლეობა, ძირითადად, ქართულია. ახალციხეში ქართველებსა და სომხებს შორის პროცენტული პროპორცია 60/40-ზეა. ახალქალაქსა და ნინოწმინდაში მოსახლეობის უდიდეს ნაწილს წარმოადგენენ ეთნიკური სომხები, თუმცა, ასევე რუსი მოსახლეობაც ნინოწმინდის რაიონში, რომლებიც არიან რელიგიური ჯგუფის წარმომადგენელი დუხობორები (ახალციხის მუნიციპალიტეტის ოფიციალური ვებ-გვერდი).

XIX საუკუნის 30-40-იან წლებში (ადრიანოპოლის საზავო ხელშეკრულების გათვალისწინებით) მოხდა სამცხე-ჯავახეთიდან მაჰმადიანთა დიდი ნაწილის გასახლება და მათ მაგიერ ბერძენი, სომეხი და რუსი მოსახლეობის ჩამოსახლება, სახაზინო მიწების ფონდის გაზრდა და ამ გზით რუსიფიკატორული პოლიტიკის გატარება (ლომსაძე, 2011:528).

1829-30 წლებში თურქეთიდან, კერძოდ ერზრუმიდან, ქრისტიან სომეხთა შემოსახლება განხორციელდა ახალციხესა და ახალქალაქში. მათი რაოდენობა შედგენდა 30-35 ათას სულს, დაახლოებით 5 000 ოჯახს (Утверждение...1980:265).

უშუალოდ ახალციხეში 2000 მდე არზრუმელი ხელოსან-ვაჭარი გადმოსახლეს 1830 წლის ივლისში (ლომსაძე, 2011: 358-359).

რაც შეეხება ბერძენ კოლონისტებს, 1830 წელს გუმიშხანედან ლტოლვილი ბერძნების დიდი ჯგუფი დასახლდა წალკის ველზე. ამავე დროს 50-მდე ოჯახი დაბინავდა ახალქალაქში, რომელთა დიდი ნაწილი იქ ჩამოსახლებულ სომხებში აითქვიფა და გასომხდა. ბერძენთა რამდენიმე ოჯახი ბოლოდრომდე შემორჩა ახალქალაქში. ამავე პერიოდში სამცხეში „შავწყალას“ ხეობის ნასოფლარებში დასახლდა ბერძენთა 100-მდე ოჯახი, რომელთაც სოფელ ციხისჯვარში მოიყარეს თავი და კომპაქტურად დასახლდნენ. მათ შორის ბევრი იყო ქართული გვარები, რომელნიც ბერძნებში ათქვეფილიყვნენ და ბერძნებად იწერებოდნენ (ლომსაძე, 2011: 337).

რაც შეეხება რუსი სექტანტების ჩამოსახლებას ჯავახეთში, 1830 წლამდე ამიერკავკასიაში არ ცხოვრობდა რუსული მოსახლეობა. დუხობორების პირველი ნაკადი საქართველოში ჩამოვიდა 1841 წ. ივნისში. 1841-45 წწ. ჯავახეთში 4097 სული სექტანტი ჩამოსახლდა თავფარავნის ტბის მიდამოებში (ლომსაძე, 2011: 337-338).

ძველ აღმოსავლეთში განვითარებულ პოლიტიკურ მოვლენებს უკავშირებს ქართული საისტორიო მწერლობა ებრაელების საქართველოში მოსვლას. ბაბილონის მეფის, ნაბუქოდონოსორის მიერ იერუსალიმის აღების შემდეგ (ძვ.წ. 586 წ.) იეჰუდას სახელმწიფოდან დევნილი ებრაელების ჯგუფი საქართველოში მოსულა და მცხეთის მამასახლისისაგან ხარკით მიწები აუღია. ებრაელთა შემოსვლა ამის შემდეგაც გრძელდებოდა და სხვადასხვა პოლიტიკური თუ ეკონომიკური ფაქტორებით იყო განპირობებული (ეთნოსები საქართველოში, 2008:90).

საქართველოში ებრაელთა გადმოსახლების პირველი ცნობა შემოგვინახა ქართლის ცხოვრებამ, ხოლო რაც შეეხება სამცხე-ჯავახეთში ებრაელთა დასახლებების შესახებ ყველაზე

უფრო ადრეულ წერილობით ცნობას გვაძლევს ვახუშტი ბატნიშვილის „აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“, რომელიც ებრაელებს „ურიებად“ მოიხსენიებს. „ახალციხეში, ახალქალაქში, აბასთუმანში, ხერთვისში, აწყურში, გოკიოსა და ბარალეთში“ - გარნა სახლობენ სომეხნი ურიანი და მესხნიცა“ ანდა „გოკია არის ქალაქი მცირე მოსახლენი არიან მესხნი, სომეხნი და ურიანი ვაჭარნი“, მძიმე „მტკვრის შესართავს ზეით არის ბარალეთი, მცირე ქალაქი მოსახლენი არიან მესხნი, სომეხნი, ურიანი ვაჭარნი“ (მესხიშვილი:1997-15).

ოსთა საქართველოში მიგრაციას არაერთმა მკვლევარმა მიაქცია ყურადღება. აღნიშნულ საკითხზე საინტერესო კვლევა განხორციელებული აქვს როლანდ თოფჩიშვილმა, რომელიც სამცხე-ჯავახეთში ოსთა გამოჩენის თარიღად XIX საუკუნის მეორე ნახევარს მიიჩნევს. ბორჯომის რაიონში, კერძოდ გუჯარეთის ხეობაში, ქვემო მიტარბში 4 კომლი ოსი ცხოვრობდა, რომლებიც 1860-იან წლებში ორტევიდან იყვნენ გადმოსახლებულნი. ამავე დროს მოსულან ოსები ზემო მიტარბში, მაჭარწყალში, ოდეთში, ლინტურშიც (თოფჩიშვილი,1997:182).

რაც შეეხება სამცხე-ჯავახეთის რელიგიურ მრავალფეროვნებას: რეგიონი საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის სამი ეპარქიათაა წარმოდგენილი, ესენი გახლავთ: ახალციხისა და ტაო-კლარჯეთის, ახალქალაქისა და კუმურდოს, ბორჯომისა და ბაკურიანის ეპარქიები, ასევე, რეგიონში მოქმედებს რომის კათოლიკური ეკლესია, სომეხთა სამოციქულო მართლმადიდებლური ეკლესია, აგრეთვე ფუნქციონირებს ებრაული სინაგოგა და მუსულმანური მეჩეთი.

მე-20 საუკუნის 40-იან წლებში დასავლეთ საქართველოდან - იმერეთიდან და რაჭიდან ჩამოსახლეს ქართული ოჯახები და შუა აზიაში დეპორტირებული ადგილობრივი მუსლიმი მოსახლეობის ნამოსახლარებში შეასახლეს. თურქების ყველაზე დიდი რაოდენობა გასახლებულ იქნა ადიგენის, ასპინძისა და ახალციხის რაიონებიდან, ქურთების კი - ასპინძის, ახალქალაქის, ახალციხის რაიონებიდან მოგვიანებით, 70-იან წლებში აჭარიდან, ეკომიგრანტი მუსლიმი ქართველები ჩამოსახლდნენ (ნათმეღაძე, 2002: 41).

კათოლიციზმი საქართველოში წარმოდგენილია რომაულ-კათოლიკური და სომხური კათოლიკური ეკლესიის მორწმუნეთა მიერ.

„სამცხეში ძველის დროიდანვე კათოლიკობის გავრცელება არ უნდა ჩავთვალოთ საკვირველ მოვლენად, რადგან სამცხე მუდამ გზა და კარი იყო საქართლისთვის ევროპელ მგზავრებისათვის. როდესაც ევროპის მისიონერები მოდიოდნენ საქართველოში, უმეტესობა უეჭველად უნდა შეჩერებულიყო ჯერ სამცხეში. ქართველი ერი, რომლის გასაკათოლიკებლად ისინი განგებ იგზავნებოდნენ, შემოსვლისთანავე იქვე ხვდებოდათ. ამიტომ მათი საქართველოში მისიონი უაზრო იქმნებოდა უკეთუ ქართველი ერის ეს პირველი რაზმი დაეტოვებინათ ყურ-უთხოვებელი და ყველანი მოშურებოდნენ შუაგულ საქართველოს. ეს გარემოება გვიხსნის საკმაოდ სამცხეში ძველის დროიდანვე კათოლოკობის დამყრებას (თამარაშვილი, 1911:411).

XIX საუკუნის მეორე ნახევარში, როდესაც გაძლიერდა რუსიფიკატორული პოლიტიკა ყოველივე ქართულის და ეროვნულის წინააღმდეგ, პარალელურად შეუტყეს ქართველ

კათოლიკეებსაც. ამის საფუძველზე ქართულ კათოლიკურ ეკლესიებში ქართულის ნაცვლად დაწესდა მღვდელთმსახურების მხოლოდ სომხურ ენაზე შესრულება (ყრუაშვილი, 2005:6-7).

ყოველივე ამას დიდი უკმაყოფილება მოჰყვა ქართველ კათოლიკეთა მხრიდან. მათ ბრძოლა გააჩაღეს ქართულ კათოლიკურ ეკლესიაში ქართული კონდაკის აღსადგენად. ეს ბრძოლა იყო ბრძოლა ქართველობისთვის - ეროვნული მეობისთვის, რომელსაც „მესხ განმანათლებლებად“ წოდებული მოღვაწენი აწარმოებდნენ. მათი წინამძღოლი იყო „ვინმე მესხის“ ფსევდონიმით ცნობილი კათოლიკე მღვდელი და საზოგადო მოღვაწე ივანე გვარამაძე. შემდეგ კიმისი საქმე გააგრძელა მისმა მოსწავლემ მიხეილ თამარაშვილმა (ყრუაშვილი, 2005:8-10)

რელიგიებს შორის, არსებობს გარკვეული თავისებურებები და წინააღმდეგობებიც, რომელიც, არამცაა არამც, არ უნდა გახდეს დაპირისპირების, კონფლიქტების მიზეზი, არამედ ურთიერთპატივისცემის და ერთმანეთის შემწყნერებლობის მატარებელი უნდა იყოს.

საქართველოს ისტორიას შემონახული აქვს როგორც მშვიდობიანი თანაცხოვრობის, ისე რელიგიურ ნიადაგზე დაპირისპირების ფაქტები, მაგ: მონოფიზიტებსა და დიოფიზიტებს, მართლმადიდებლებსა და კათოლიკებს და სხვებს შორის. ბოლო დროს განსაკუთრებით მძაფრი ხასიათი მიიღო რელიგიურ ფონზე დაპირისპირებების მცდელობამ. რომელიც რამდენიმე რეგიონში აღინიშნა 2012 წლიდან. კერძოდ, მუსლიმ და მართლმადიდებელ მოსახლეობის შორის რელიგიურ ნიადაგზე გარკვეულ დამაბულობას ჰქონდა ადგილი: (ნიგეზიანი, წინწყარო, სამთაწყარო, ჭელა, ქობულეთი, მოხე). ამიტომ ეს ფაქტი ყურადსაღები და აქტუალურია.

ბოლო დროსრელიგიურ ნიადაგზე წარმოიქმნა დაპირისპირება ადიგენის რაიონში, სადაც ეთნიკური ქართველები 30 წელია მშვიდობიანად თანაცხოვრობენ. ჭელაში, მოხესა და სოფელ ადიგენში ეთნიკურად ქართველი, მაგრამ რელიგიური აღმსარებლობით მართლმადიდებელი რაჭველები და მუსლიმი აჭარლები ცხოვრობენ. მათი მშვიდობიანი თანაცხოვრება 2013 წელს მომხდარმა ინციდენტმა დაარღვია. სოფელ ჭელაში მდებარე მეჩეთს გვერდით 24 მეტრი სიმაღლის მინარეთი დაუმონტაჟეს, რამაც მართლმადიდებელი მოსახლეობის პროტესტი გამოიწვია. გარკვეულ ნაწილის მიერ ეს ფაქტი ერთის მხრივ რელიგიური გრძნობების შეურაცხყოფად, მეორეს მხრივ მუსლიმთა უფლებების დარღვევად შეფასდა. საბოლოოდ სახელმწიფოს ორგანოების ჩაერევით დაპირისპირება ჩაცხრა, ხოლო მინარეთი ნეიტრალურ ტერიტორიაზე განთავსდა (უჩიძე, 2013).

2014 წელს ადიგენი მეორედ მოექცა საზოგადოების ყურადღების ცენტრში. ამჟამად სოფელი მოხე გახდა რელიგიური დაპირისპირების ადგილი. მეზობლები ერთმანეთს შენობის გამო დაუპირისპირდნენ. მუსლიმები აცხადებდნენ, რომ მოხის ცენტრში მდებარე შენობა მეჩეთია და მათ უნდა გადაეცეთ. აქ რომ მუსლიმებმა მეჩეთი ააგეს, ამას ქრისტიანებიც ადასტურებდნენ, თუმცა, აცხადებდნენ, რომ მათ სალოცავი მართლმადიდებლური ტაძრის ქვებით ააშენეს, მოქმედი არასდროს ყოფილა და ამიტომ არ შეიძლება შენობა მუსლიმების საკუთრება გახდეს.

შენობა, რომელიც დავის საგანი გახდა, სოფლის ცენტრში, 1927 წელს ადგილობრივმა მუსლიმებმა ააშენეს. 1944 წელს კი ისინი სოფლიდან შუა აზიაში გაასახლეს. კომუნისტების დროს აქ ჯერ სოფლის საბჭო, შემდეგ ბიბლიოთეკა და ბოლოს კულტურის სახლი იყო. აღნიშნული პრობლემის მოგვარება რელიგიის სახელმწიფო სააგენტომ ამგვარად შეძლო: არსებული გარემოებების შესწავლისა და პრობლემის მოგვარების გზების მოძიების მიზნით, შექმნა სათათბირო (ე.წ. „მოხეს კომისია“), სადაც წარმოდგენილნი იყვნენ მოდავე რელიგიური თემების წარმომადგენლები, ადგილობრივი ხელისუფლება, კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული და რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოები. კომისიის მუშაობა ადგილობრივი მოსახლეობის რელიგიური მგრძობელობისა და მათი ინტერესების მაქსიმალური გათვალისწინებით დასრულდა. შენობა გადაეცა კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტოს და შევიდა კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლთა ნუსხაში, როგორც „სადავო ნაგებობა“. ხოლო სოფლის მოსახლეობას, მეჩეთის მშენებლობის მიზნით, გადაეცა ალტერნატიული მიწის ნაკვეთი (1200 კვ.მ.) (ნარიმანიშვილი, უჩიძე, 2014).

2016 წ. უკვე მესამედ, ადიგენში ორ ბანკად მესამე სოფელი გაიყო. ჭელასა და მოხეს შემდეგ ადგილობრივი მუსლიმი და მართლმადიდებელი თემი ამჯერად ერთმანეთს სოფელ ადიგენში დაუპირისპირდა, სოფელში სადავო სასაფლაოს ტერიტორია გახდა. მორიგი დაპირისპირება იმით დასრულდა, რომ გადაწყდა, მუსლიმების სასაფლაოსთვის ადგილს ქრისტიანების სასაფლაოს გვერდით გამოყოფენ. ორივეს ცალ-ცალკე შესასვლელი ექნება და შუაში საზღვარს გაავლებენ (უჩიძე, 2016).

ადიგენის რაიონის სოფლებში ქართველ მუსლიმებსა და მართლმადიდებლებს შორის მომხადარ დაპირისპირებასთან დაკავშირებით ვფიქრობთ საუკეთესო წყაროდ გამოგვადგა გარკვეული ეთნოგრაფიული მასალა, ანუ ადგილობრივ მკვიდრთა დამოკიდებულება, სადაც ისინი კარგ მეზობლურ ურთიერთობებზეც საუბრობენ. მაგ: „ერთმანეთთან მივდივართ, მოვდივართ. ილოცონ, ვინ უშლით?! ვიღაცამ შეიძლება რაღაც თქვა, მაგრამ სოფელში არაფერი მსგავსი არ ხდება, - ამბობს სოფელ ჭეჭლაში მცხოვრები რევაზ გამყრელიძე და ამატებს, რომ პირადად მისთვის მინარეთი იქნება თუ არა მეზობელ სოფელში, მნიშვნელობა არ აქვს, - ეგეთი რაღაცის გამო სოფელში პრობლემა არასდროს ყოფილა. შეიძლება ერთეულებმა უკმაყოფილება გამოთქვეს, მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ სოფელში დაპირისპირებაა“. ასევე, საინტერესოა იზოლდა ლობჯანიძის კომენტარი, რომელსაც ხანძრის გაჩენის შედეგად სახლი დაეწვა და მუსლიმმა მეზობლებმა შეიფარეს: „პირიქით, აჭარლები უფრო გვერდში მიდგანან, თუ შევადარებთ, ვიდრე რაჭველები. მინარეთის აშენების გამო ერთმანეთს აქ არავინ დაუპირისპირდება“. უფრო მეტიც, ქრისტიანი მოსახლეობის განცხადებით, ამჟამად, ჭელაში მართლმადიდებლური ტაძრის მშენებლობაში მუსლიმებიც ეხმარებიან და ორივე მხარე აცხადებს, აქამდე, რაჭველებსაც და აჭარლებსაც ერთმანეთში რელიგიურ ნიადაგზე დაპირისპირება არასდროს მოსვლიათ. თუმცა, საბოლოოდ, მომხდართან დაკავშირებით წუხილს გამოთქვამენ და აცხადებენ რომ, მომხდარი მათ ურთიერთობაზე გავლენას ნამდვილად იქონიებს: „არიან ერთეულები, რომლებიც ამის წინააღმდეგ გამოდიან, ეს დროთა განმავლობაში ჩვენ ურთიერთობებზე აისახება“-ჭელაში მცხოვრები 21 წლის რევაზ ირემიძე (თამუნა უჩიძე:2013).

იმედს ვიტოვებთ, რომ ადიგენის რაიონში, ეთნიკური ქართველების მშვიდობიანი თანაცხოვრობისთვის რელიგიურ ნიადაგზე შუღლს ადგილი აღარ ექნება, სასაფლაო, ქრისტიანული ტაძარი და მუსლიმანური მეჩეთი, როგორც რელიგიური სიმბოლოები ამ ორი კონფესიის, მაგრამ ერთი ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენლების, დავისა და დაპირისპირების მიზეზად აღარ იქცევა.

მომდევნო რელიგიური შეუწყნარებლობის ფაქტი სამცხე-ჯავახეთში კათოლიკური ეკლესიების დაზიანებას ეხებოდა. 2018-2019 წლებში ინფორმაცია გავრცელდა ადგილობრივი მედია საშუალებებით. გაზეთი „სამხრეთის კარიბჭე“ იუწყებოდა, რომ: „ახალქალაქში, სოფლების ხულგუმოსა და ბავრასთან ახლოს მდებარე სალოცავში ხატები და რელიგიური ნივთები ორჯერ - 2019 წლის აპრილსა და ნოემბერში დააზიანეს. სალოცავი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლია და აქ სომხური ეკლესიის მრევლი დადის“ (სამცხე-ჯავახეთში...2019).

„უფრო ადრე, 2018 წლის მარტში ვალეში მდებარე ქრისტიანულ სალოცავში, რომელშიც კათოლიკეები და მართლმადიდებლები მრავალი წელია ერთად ლოცულობენ, კათოლიკური ხატები და ლოცვის წიგნები დაწვეს. ადგილობრივები პროვოკაციად აფასებენ აღნიშნულ ფაქტს. სოფელვალეში მცხოვრები 600-მდე კომლიდან ნაწილი კათოლიკე, ნაწილი კი მართლმადიდებელია. სალოცავში, რომელიც ადგილობრივების თქმით, საუკუნეების წინ აშენდა, მართლმადიდებლები და კათოლიკეები სალოცავად ერთად დადიან, თუმცა, როგორც სოფელში ამბობენ, მეზობლებს შორის დავის საგანი ეს სალოცავი არასდროს გამხდარა“ (უჩიძე, 2018).

ახალქალაქის რაიონის სოფელ კუმურდოში, ყოვლადწმიდა ღვთისმშობლის მიძინების X ს-ის ტაძრის ეზოში, 2017 წ. 30 სექტემბერს მოხდა ინციდენტი ადგილობრივი მოსახლეობის გარკვეულ ჯგუფსა და სამართალდამცავებს შორის. რაც გამოიწვია ამ ჯგუფის მცდელობამ, წინასწარი შეთანხმების გარეშე, ტაძრის ეზოში აღმართათ სომხური ტრადიციული ქვის ჯვარი – ხაჩკარი. 2015 წლიდან, საქართველოს კულტურისა და ძეგლთა დაცვის სამინისტრო, ტაძრის ტერიტორიაზე, აწარმოებს სარესტავრაციო სამუშაოებს. არქეოლოგიური გათხრების დროს, სხვა არტეფაქტებთან ერთად, ტაძრის ეზოში აღმოჩნდა საფლავები და მიცვალებულთა ნეშტი, რომლებიც დროებით იქნა გადატანილი შერჩეულ ადგილას, სადაც მოსახლეობას გაუჩნდა ჯვრის აღმართვის სურვილი. გაუგებრობა გამოიწვია გავრცელებულმა დეზინფორმაციამაც ტაძრის წარმომავლობის შესახებ. სომეხთა სამოციქულო ეკლესიის საქართველოს ეპარქია ადასტურებს, რომ ტაძარზე პრეტენზია არა აქვს და მას ქართულად მიიჩნევს. წინაპრების საფლავისათვის პატივის მიგება სადავო არაა, მაგრამ გასათვალისწინებელია, რომ ასწლეულების მანძილზე, ტაძრის ეზოში ქართველებიც, სომხებიც და სხვა ეროვნებისა და აღმსარებლობის ადამიანებიც დაიმარხნენ და მათი პატივისცემა ყველა ჩვენგანის ვალია (ნარიმანიშვილი, 2017).

სამცხე-ჯავახეთში, გარდა ზემოთჩამოთვლილი ფაქტებისა, გარკვეული წინააღმდეგობები არსებობს ქრისტიანული ტაძრების კუთვნილებასთან დაკავშირებით. მაგალითად, სადავოა მართლმადიდებლებსა კათოლიკებს შორის ზოგიერთი ტაძრის კუთვნილების საკითხი, ასევე გარკვეული პრობლემები არსებობს სომხურ სამოციქულო ეკლესიასა და მართლმადიდებლურ ეკლესიას შორის ასევე ტაძრების კუთვნილების გამო.

სწორედ ამ წინააღმდეგობების დასაძლევად, რაც ბოლო პერიოდში საქართველოში მოხდა, 2014 წელს საქართველოს სახელმწიფომ მწყობრი რელიგიური პოლიტიკის ჩამოყალიბების მიზნით დააფუძნა სპეციალური ინსტიტუტი რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტოს სახით, რომელსაც დაევა ინტერრელიგიურ საკითხების მოგვარება და შესაბამისი რეკომენდაციების შემუშავება რელიგიის სფეროში.

აღნიშნულ პრობლემებზე მუშაობს ასევე სახალხო დამცველის აპარატთან არსებული ტოლერანტობის ცენტრი, რომელიც არსებული რელიგიური და ეთნიკური უმცირესობების მდგომარეობის ანალიზის საფუძველზე სახალხო დამცველისთვის სათანადო რეკომენდაციებს აწვდის.

ზემოთ დასახელებულ მოვლენებს სახელმწიფოსა და არასამთავრობო ორგანიზაციების მხრიდან გარკვეული შეფასებები მოჰყვა.

საქართველოს პრეზიდენტმა ჭელის ინციდენტს შემდეგნაირი შეფასება მისცა: მეჩეთისათვის მინარეთის მოხსნა იგივეა რაც ქრისტიანულ ტაძრისთვის ჯვრის ჩამოხსნა.

პრემიერმინისტრმა და პარლამენტის თავმჯდომარემ მინარეთის დემონტაჟი ახსნეს საბაჟო კანონმდებლობის დარღვევად.

საქართველოს საპატრიარქომ აღნიშნულ მოვლენებთან მიმართებით იმთავითვე დააფიქსირა საკუთარი პოზიცია, გააკეთა განცხადება, სადაც ინციდენტები რელიგიურ ნიადაგზე შუღლის გაღვივების მცდელობად შეაფასა. „გარკვეული ძალების მიზანია, ქრისტიანი და მუსლიმი მოსახლეობის დაპირისპირება, რაც გამოიწვევს ეკლესიისა და სახელმწიფოს დისკრედიტაციას. ასევე თხოვნით მიმართა საქართველოში მცხოვრებ მუსლიმთა სულიერ ლიდერებს, ხელი კი არ შეუწყონ, არამედ შეეწინააღმდეგონ პროვოკაციულ ქმედებებს როგორც ადიგენში, ისე საქართველოს ნებისმიერ კუთხეში“ (ინტერპრესნიუსი, 2013).

სახალხო დამცველის მიერ აღნიშნული დაპირისპირება შეფასდა როგორც მუსლიმი მრევლის რელიგიის თავისუფლების უკანონო შეზღუდვა.

აღნიშნულ მოვლენებთან მიმართებით, გვერდს ვერ ავუვლით ასევე ტოლერანტობის ცენტრის დირექტორის შეფასებას, რომელიც გათვალისწინებულია სახალხო დამცველის ანგარიშებშიც: „სახელმწიფოს პოლიტიკა უმცირესობების მიმართ რეპრესიული და დისკრიმინაციული გახდა“. საქართველოში დამკვიდრებულ პრაქტიკაზე დაკვირვებით, ერთი შეხედვით, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ რელიგიურ თუ სხვა უმცირესობებს აქვთ „არსებობის“ უფლება, თუმცა, ისინი არ უნდა ჩნდებოდნენ საჯარო სივრცეში, რომელიც ერთმნიშვნელოვნად უმრავლესობის „საკუთრებად“ აღიქმება. „ჩვენი უკიდევანო ტოლერანტობის ნარატივი სინამდვილეში დღევანდელ რეალობასთან წინააღმდეგობაშია. კი არსებობს მითი, რომ ჩვენ ყველაზე ტოლერანტული ერი ვართ. ამ დროს ძირითადად ვიზუალურ ეფექტებზე ვაკეთებთ ხოლმე აქცენტს. ტოლერანტობის ტრადიცია, რა თქმა უნდა, გვაქვს, ოღონდ ეს ტრადიცია შორეულ წარსულში გაიყინა (ბანძელაძე, 2015).“

სახელმწიფოს არასეკულარული პოლიტიკის გამო, ადიგენის მუნიციპალიტეტში მუსლიმ და ქრისტიან თემებს შორის ურთიერთობა პერიოდულად იძაბება, რასაც მოსდევს ინციდენტები და მთლიანობაში რელიგიური კონფლიქტის განახლების საფრთხეს ქმნის. (რელიგიის თავისუფლება ... 2016: 115)

დასკვნა

სტატიის მიზნებიდან, აღწერილი სიტუაციიდან და მოვლენების ოფიციალური შეფასებებიდან გამომდინარე, შეიძლება გარკვეული დასკვნების გამოტანა. მიუხედავად იმისა, რომ საქართველო ისტორიულად ცნობილია როგორც ერთ-ერთი ტოლერანტული ქვეყანა სხვა რელიგიების და ეთნოსების მიმართ, მიუხედავად იმისა, რომ ქართული კულტურის საუკეთესო ძეგლებიც ტოლერანტობაზე მეტყველებს, ქვეყნის დედაქალაქში ერთმანეთის გვერდით დგას მინარეთი, სინაგოგა და ეკლესია. ტოლერანტობის კიდევ ერთი მაგალითია ქ. ახალციხე და მისი ისტორიული უბანი - რაბათი, სადაც საუკუნეების წინ დაწყებული მულტიეთნიკური და მულტირელიგიური თანაცხოვრება დღესაც გრძელდება. რაბათი დასახლებაა, სადაც მართლმადიდებლებს, კათოლიკებს, ებრაელებს, სომხებს, და მაჰმადიანებს საკუთარი სალოცავები აქვთ და ტოლერანტობის ერთ-ერთი საუკეთესო მაგალითია.

თუმცა, რელიგიური დაპირისპირების მცდელობები მაინც ფიქსირდება, რომლებიც საბედნიეროდ არ გადაიზარდა კონფლიქტში, რაც ალბათ სწორედ იმ ისტორიული და ტოლერანტული გამოცდილების დამსახურებაა, რასაც ახლა მივიწყებულად და სტრეოტიპად ვთვლით. სახელმწიფოს, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის, როგორც დომინანტი რელიგიური ორგანიზაციის, ასევე დაპირისპირების ორივე მხარეების ძალისხმევით, დაპირისპირება კონფლიქტად არ გადაიქცა. თუმცა, ეს არ არის საბოლოო გამოსავალი და გრძელვადიანი პერსპექტივა. აუცილებელია ყველა რეკომენდაციის გონივრულად შეფასება და გათვალისწინება, რომლებიც აღნიშნულ მოვლენებს მოჰყვა. დღესდღეობით, მსოფლიოში ბევრი ფაქტია ცნობილი, როდესაც რელიგია გახდა კონფლიქტის და ძალადობის მიზეზი. გავიხსენოთ ჩრდილოეთ ირლანდიის სიტუაცია, როდესაც „მარშის სეზონმა“ დაპირისპირება გამოიწვია პროტესტანტებსა და კათოლიკეებს შორის. ებრაელები და პალესტინელები იერუსალიმის წმინდა ადგილების გამო კონფლიქტურ სიტუაციაში არიან დღემდე, თუნდაც ბოსნიაჰერცეგოვინას მაგალითი, მუსლიმების წინააღმდეგ მართლმადიდებელი სერბების დაპირისპირება და ა.შ. ყველა აქ დასახელებული მაგალითი იდენტური არაა და არც დაპირისპირების მიზეზებია ერთგვარი, რელიგიურ ომებსა და დაპირისპირებებში ყოველთვის არ იბრძვიან რელიგიური რწმენის გამო, ხშირად მიზეზი პოლიტიკური, სოციალური ან ეკონომიკური ძალაუფლების თანასწორი გამოყენებისკენაა მიმართული. ფაქტი ერთია, რელიგია არ უნდა იქცეს პოლიტიკური მიზნების მისაღწევ იარაღად.

„თანამედროვე მრავალფეროვან მსოფლიოში, საინფორმაციო-საკომუნიკაციო საშუალებების და მიგრაციის ზრდა აუცილებელს ხდის ამ ურთიერთობათა მშვიდობიანი მიმართულებით წარმართვას. თუმცა, ამ პროცესში არსებითია როგორი თვალსაზრისით და რა პერსპექტივით შევაფასებთ სამყაროს, ჩვენს და სხვების მიმართებასა და უფლებებს. განსხვავებულის მიმღებლობისა და ზოგადად იდენტობის საკითხი აქტუალური ხდება,

„საყურადღებოა სწორედ განსხვავებათა მნიშვნელობის, მათი გავლენების გააზრება და გამოყენება ისე, როგორც რესურსის და არა როგორც საშიში „მტრის“ (სტუდენტების...2017: 84).

გამოსავალი ერთია: მუდმივ კონტაქტში მყოფი განსხვავებული კულტურების წარმომადგენელთა მშვიდობიანი თანაცხოვრების აუცილებელი წინაპირობა ინტერკულტურული დიალოგია. „ინტერკულტურული დიალოგის პრობლემა განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მრავალკულტურული, მრავალკონფესიური, მრავალეთნიკური რეგიონებისათვის, სადაც „სხვასთან“ კონტაქტი და მასთან დიალოგი საუკუნეების მანძილზე ინტენსიურად მიმდინარეობდა და მთელი ისტორიის განმსაზღვრელ ფაქტორად იქცა. დიალოგის აუცილებელი პირობაა, რომ იგი იწყებოდეს არა იმ საკითხებით, რომლებიც ერთმანეთთან გვაპირისპირებს, არამედ იმით, რაც საერთო გვაქვს. დიალოგი განწირულია წარუმატებლობისათვის, თუ იგი წარსული წყენისა და დაპირისპირების გახსენებით იწყება და მისი მონაწილეები შემდეგ, სამომავლოდ აპირებენ შეხების წერტილების მოძებნას“ (ჩიქოვანი:7).

დემოკრატიული სახელმწიფოს განვითარებისათვის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი და სასიცოცხლოდ აუცილებელი პირობაა სახელმწიფოს მიერ ეთნიკური და რელიგიური უმცირესობების უფლებების დაცვა, დისკრიმინაციისა და ქსენოფობიურ გამოვლინებათა აღმოფხვრა, სამოქალაქო ინტეგრაციის ხელშეწყობა, მწყობრი რელიგიური პოლიტიკის ჩამოყალიბება. სახელმწიფომ უნდა დაიცვას ქვეყნის თითოეული მოქალაქე განურჩევლად რელიგიისა, ეთნიკური წარმომავლობისა და ა.შ.

თავის მხრივ, საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესია განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებს საქართველოში მოქმედ რელიგიურ გაერთიანებებთან თანამშრომლობას. მუდმივ მზაობას აცხადებს მათთან დიალოგის ფორმატით ურთიერთობაზე. აღსანიშნავია ის ფაქტიც, რომ სრულიად საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი, უწმინდესი და უნეტარესი ილია II საპატრიარქო რეზიდენციაში ხშირად მასპინძლობს საქართველოში არსებული რელიგიებისა და კონფესიების ლიდერებსა და მათ წარმომადგენლებს, ეს იქნება ტოლერანტობის საერთაშორისო დღე თუ სხვადასხვა ღონისძიებები.

ბოლო პერიოდში რელიგიის საკითხთა სახელმწიფო სააგენტო გამოვიდა ინიციატივით ზურაბ ჟვანიას სახელობის სახელმწიფო ადმინისტრირების სკოლასთან¹ ერთად კათოლიკე და სომეხი სასულიერო პირებისთვის სამცხე-ჯავახეთის რეგიონში სახელმწიფო ენის სწავლების კურსების დაწყებასთან დაკავშირებით.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ისეთ მრავალეთნიკურ და მრავალკონფესიურ მხარეში, როგორც სამცხე-ჯავახეთია, აუცილებელია უფრო მეტად მოხდეს ადგილობრივი მოსახლეობის ინფორმირება აქ მოქმედი აღმსარებლობების შესახებ. შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე, აქცენტი უნდა კეთდებოდეს არა წარსულში არსებულ რელიგიურ და ეთნიკურ

¹ ორგანიზაციის მუშაობის მთავარ მიზანს წარმოადგენს საქართველოს მაღალმთიან და ეროვნული უმცირესობებით კომპაქტურად დასახლებულ რეგიონებში მცხოვრებ მოქალაქეთა ერთიან სახელმწიფოებრივ სივრცეში ინტეგრაციის ხელშეწყობა, სახელმწიფო ენის ფლობის და მოქალაქეობრივი განათლების დონის გაზრდა.

ნიადაგზე წარმომობილ დაპირისპირებებზე, არამედ თანაცხოვრების, მოქალაქეობის და სახელმწიფოებრივი აზროვნების პრინციპებზე, რაც მოგვცემს საშუალებას, ჩამოყალიბდეს სწორად ორიენტირებული და ჯანსაღად მოაზროვნე სამოქალაქო საზოგადოება. თუნდაც, მოხეს სადაო მეჩეთის მაგალითზე, სახელმწიფოს მხრიდან საჭიროა ნაგებობის კუთვნილების, მისი ისტორიული და კულტურული სტატუსის საკითხის დადგენა და არა „სადავო ნაგებობის“ სტატუსის მინიჭება, რადგან ის სხვადასხვა ეპოქაში სხვადასხვა რელიგიურ ჯგუფს ეკუთვნოდა. ასეთი საკითხების გადაჭრა მნიშვნელოვანია, ოღონდ, ეს უნდა განხორციელდეს მეცნიერების, იურისტების და სხვა კომპეტენტური ჯგუფის თანამონაწილეობით, რაც სამომავლოდ რელიგიური დაპირისპირებების პრევენციისათვის მნიშვნელოვანი ინსტრუმენტი იქნება.

გამოყენებული ლიტერატურა

- adamianis uplebebis sts'avlebisa da monit'oringis tsent'ri (EMC), 2016. *religiis tavisupleba (sakhelmts'ipos disk'riminatsiuli da arasek'ularuli p'olit'ik'is k'rit'ik'a)*. თბ. 2016. (ადამიანის უფლებების სწავლებისა და მონიტორინგის ცენტრი (EMC), 2016. *რელიგიის თავისუფლება (სახელმწიფოს დისკრიმინაციული და არასეკულარული პოლიტიკის კრიტიკა)*. თბ.).
- akhaltsikhis munitsip'alit'et'is opitsialuri veb-gverdi*. (ახალციხის მუნიციპალიტეტის ოფიციალური ვებ-გვერდი). წვდომის თარიღი: 14.05.2020 <https://bit.ly/2JOxfac>
- bandzeladze, n. (2015). *t'olerant'obis t'raditsia, ra tkma unda, gvakvs, oghond es t'raditsia shoreul ts'arsulshi gaiqina. t'olerant'obisa da mravalperovnebis inst'it'ut'i*. (ბანძელაძე ნ. (2015). *ტოლერანტობის ტრადიცია, რა თქმა უნდა, გვაქვს, ოღონდ ეს ტრადიცია შორეულ წარსულში გაიყინა. ტოლერანტობისა და მრავალფეროვნების ინსტიტუტი*). წვდომის თარიღი: 12.03.2020 <https://bit.ly/35aK86C>
- chikovani, n. *int'erk'ult'uruli dialogis p'roblemebi* (salektsio k'ursi), (ჩიქოვანი, ნ. *ინტერკულტურული დიალოგის პრობლემები* (სალექციო კურსი)). წვდომის თარიღი: 04.04.2020 <https://bit.ly/35ef5Wh>
- etnosebi sakartveloshi, (2008). *sakartvelos sakhalkho damtsvelis bibliotek'a gamosatsemad momzadebulia sakartvelos sakhalkho damtsveltan arsebuli t'olerant'obis tsent'ris mier tbilisi*. (ეთნოსები საქართველოში, (2008). საქართველოს სახალხო დამცველის ბიბლიოთეკა გამოსაცემად მომზადებულია საქართველოს სახალხო დამცველთან არსებული ტოლერანტობის ცენტრის მიერ. თბილისი).
- int'erp'resnisi, sap'at'riarko sopel ch'elashi ganvitarebul movlenebs religiur niadagze shughlis gaghvivebis mtsdelobad miichnevs*. (*ინტერპრესნიუსი, საპატრიარქო სოფელ ჭელაში განვითარებულ მოვლენებს რელიგიურ ნიადაგზე შუღლის გაღვივების მცდელობად მიიჩნევს*). წვდომის თარიღი: 28.03.2018 <https://bit.ly/36ecTP7>
- quashvili, n. (2005). *kartveli k'atolik'eebi samtskhe-javakhetshi*, tbilisi: tbilisis universit'et'i, (ყრუაშვილი, ნ. (2005). *ქართველი კათოლიკეები სამცხე-ჯავახეთში*. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტი).

- Lomsadze, sh. (2011). *samtskhe-javakheti*. Akhaltsikhe: gamomtsemloba „akhaltsikhis universit'et'i“. (ლომსაძე, შ. (2011). სამცხე-ჯავახეთი. ახალციხე. გამომცემლობა „ახალციხის უნივერსიტეტი“).
- meskhishvili, ts.(1997). *kartvel ebraelta dasakhlebis pormebi akhaltsikheshi*. Tbilisi: tbilisis universit'et'i. (მესხიშვილი,ც. (1997). *ქართველ ებრაელთა დასახლების ფორმები ახალციხეში*. თბილისი: თბილისის უნივერსიტეტი).
- Natmeladze, m.(2002). *demograpiuli p'rotsesebi sakartveloshi me-20 sauk'unis 40 ian ts'lebshi*. tb. (ნათმელაძე, მ.(2000). *დემოგრაფიული პროცესები საქართველოში მე-20 საუკუნის 40-იან წლებში*. თბ.).
- Narimanishvili, n. Uchidze, t. mokheshi muslimebi da krist'ienebi daup'irisp'irdnen. *samkhretis k'aribch'e*. (ნარიმანიშვილი, ნ. უჩიძე, თ. მოხეში მუსლიმები და ქრისტიანები დაუპირისპირდნენ. *სამხრეთის კარიბჭე*). წვდომის თარიღი: 14.05.2020 <https://bit.ly/2SZyWCX>
- Narimanishvili, n. (2017). *dap'irisp'ireba akhalkalakshi adgilobrivesa da p'oltsias shoris.samkhretis k'aribch'e*.(ნარიმანიშვილი, ნ. (2017). *დაპირისპირება ახალქალაქში ადგილობრივებსა და პოლციას შორის.სამხრეთის კარიბჭე*). წვდომის თარიღი: 15.05.2020 <http://sknews.ge/index.php?newsid=15062>
- religiebi sakartveloshi*, (2008). *sakartvelos sakhalkho damtsveltan arsebuli t'olerant'obis tsent'ri*. tbilisi. (რელიგიები საქართველოში, (2008). საქართველოს სახალხო დამცველთან არსებული ტოლერანტობის ცენტრი. თბილისი).
- tamarashvili, m. (1911). *ist'oria k'atolik'obisa kartvelta shoris*“. tbilisi, siest'a. (თამარაშვილი,მ.(1911). *“ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის“*. თბილისი, სიესტა).
- topchishvili, r. (1997). *sakartveloshi osta chamosakhlebisa da shida kartlis etnoist'oriis sak'itkhebi*, tbilisi: lomis. (თოფჩიშვილი,რ. (1997). *საქართველოში ოსთა ჩამოსახლებისა და შიდა ქართლის ეთნოისტორიის საკითხები*. თბილისი:ლომისი).
- tolerant'obisa da mravalperovnebis inst'it'ut'i.(2017).*st'udent'ebis gants'qoba umtsiresobebisadmi da mediis roli*. tb. (ტოლერანტობისა და მრავალფეროვნების ინსტიტუტი. (2017). *სტუდენტების განწყობა უმცირესობებისადმი და მედიის როლი*. თბ.).
- uchidze, t. (2013). *adigenshi religiuri k'onplik't'i ghvideba? samkhretis k'aribch'e*.უჩიძე, თ. (2013). *ადიგენში რელიგიური კონფლიქტი ღვიდება? სამხრეთის კარიბჭე*. წვდომის თარიღი: 14.05.2020 <https://bit.ly/3j5IDdN>
- uchidze, t. (2016). *sadao samk'vidrebeli. samkhretis k'aribch'e*.(უჩიძე, თ. (2016). *სადაო სამკვიდრებელი. სამხრეთის კარიბჭე*). წვდომის თარიღი: 15.05.2020 <https://bit.ly/3hCNaF2>
- uchidze, t. (2018). *vales salotsavshi k'atolik'uri khat'ebis da lotsvis ts'ignebi dats'ves. samkhretis k'aribch'e*. (უჩიძე,თ. (2018). *ვალესსალოცავშიკათოლიკურიხატებისდალოცვისწიგნებიდაწვეს. სამხრეთისკარიბჭე*).წვდომისთარიღი: 15.05.2020 <http://sknews.ge/index.php?newsid=16872>
- Утверждение русского владычества на Кавказе*. 1980.